

THOMAS

Om te beginnen moet ik mij verontschuldigen, dames en heren. Ik had hier een heel luchtig en lenteachtig verhaal willen houden, zoals passend is bij een feestelijke gebeurtenis als deze, de presentatie van een nieuwe roman van Thomas, maar het is - zoals ik een keer in een nieuw restaurant de kok vanuit de keuken heb horen roepen - mislukt! Dat heeft behalve met mijn eigen aangeboren zwaarhandigheid, vooral hiermee te maken, denk ik, dat ik vind dat in besprekingen van zijn werk altijd zó sterk de nadruk wordt gelegd op de lichtheid en de weemoedigheid ervan, dat de scherpte en de diepte die daaronder verstopt zitten vaak onderbelicht blijven. Terwijl ik dát nu juist als een van Thomas' bijzondere verdiensten als schrijver beschouw: dat hij niet alleen een superieur stilist is, een gracieuze woorddanser, want dat is hij, maar dat hij, via al die mooie bluesy accoorden en al die zogenaamd lichte acrobatiek van hem, doorgaans ook een zwaar te denken gevende thematiek ons onderbewustzijn weet binnen te smokkelen. Zoals bij alle echte schrijvers gaat het daarbij niet zozeer om een antwoord op de vraag 'hoe wij *moeten* leven' maar om het uitlokken en in woorden vangen van het gevoel 'hoe het is om te leven', de beschrijving van dat vreemde geruis van kleine vleugels zoals dat in ons hart te horen is, en waarin, op een bepaalde manier, ik kan daar nu niet op ingaan, overigens wél ook weer het juiste antwoord op die andere vraag te vinden is. Wat zijn proza daarbij nog eens van een extra lading voorziet, en daar is hij vrij uniek in, dat is de manier waarop hij het onzegbare zegbaar kan maken zónder afbreuk te doen aan die onzegbaarheid zelf - want die moet wel behouden blijven natuurlijk, you don't fuck with the mystery, of, zoals een personage uit zijn nieuwe boek het uitdrukt: 'Voor heel veel dingen wil ik geen woorden hebben.'

Goed, mislukt dus, die luchtige toon. Maar laat ik dan op zijn minst wél een beetje vrolijk beginnen.

Samen met Herm Pol van Athenaeum Boekhandel werken Thomas en ik al enige jaren aan een lijst met personages die ons, zodra ze in beeld verschijnen, sterker nog: zodra we alleen maar even aan ze dénken, in de lach doen schieten. En dan bedoel ik niet gewoon maar zo'n beetje, een korte hinnik, o ja, leuk, en klaar, maar meer iets in de trant van 'onbedaarlijk': het gevoel dat je van het ene op het andere moment van top tot teen volloopt met iets wat je gelach zou kunnen noemen, maar dat in feite puur geluk is, een gevoel van instant bevrijding van alles wat een mens maar kan beklemmen, een niet te onderdrukken zucht van verlichting, die ergens ver voorbij alle existentiële beslommeringen aan je diepste wezen ontspringt, in de vorm van een grijns die direct het hele gezicht in beslag neemt, en die vervolgens elk moment kan overslaan in wat doorgaans heel oneerbiedig en bakvisserig wordt aangeduid met de 'slappe lach'.

Genoemde lijst is na al die jaren nog opvallend kort. De reden is dat we bij onze vergaderingen – buiten op het Spui, of binnen bij Café Krom – nooit veel verder zijn gekomen dan het personage waarmee de lijst ooit begon, te weten Meneer Demesmaeker uit de strip Guust Flater. Demesmaeker is de man die – hij is ergens directeur van – al zijn pogingen om een contract af te sluiten met het blad Robbedoes verstierd ziet worden door het noodlot dat Guust Flater heet. Flaters lachmeeuw die in een slechte bui is, of diens poes die honger heeft, een uitvinding die verkeerd uitpakt, een woest accoord op de Flaterfoon. Demesmaeker is na veel soebatten bereid gevonden het nog één keer te proberen, men heeft er ten kantore werkelijk alles aan gedaan om ervoor te zorgen dat er nu echt niets meer mis kan gaan, er is een doos met de duurste sigaren in huis gehaald, zijn favoriete merk whisky is op tafel gezet, er is zelfs aan ijsblokjes gedacht, en Flater is naar huis gestuurd. Maar hoe goed alles ook is voorbereid, op het laatste plaatje zul je Demesmaeker

opnieuw met roodaangelopen hoofd, verfromfaaide kleren en geknakte sigaar stampvoetend het pand van Dupuis zien verlaten. Uitroepend: 'Ik teken nooit!' Of: 'Die contracten, u draait er maar papillotjes van, voor in uw haar!' Je weet van meet af aan al hoe het af zal lopen, en die zekerheid, die iets heel geruststellends en opluchtends heeft, is precies ook de reden dat wij alleen al bij het noemen van zijn naam in de lach schieten.

Een heel enkele keer weten wij ons te vermannen, en komen we toe aan nummer twee op de lijst: Ome Joop uit de Dikvoormekaarshow, maar dan doet Thomas nog weer eens de scène voor waarin Ome Joop een buikspreker is die er door Harry Nak op wordt gewezen dat iedereen zijn lippen kan zien bewegen - waarop Ome Joop reageert met: 'Nou en?' - en moet de vergadering snel worden verdaagd.

Ik ben hierover begonnen, niet alleen omdat vriendschap zijn bezegeling vindt in een dergelijke lach, en ik met Thomas kan lachen op een manier zoals alleen grote vrienden dat met elkaar kunnen, een lach die wat mij betreft onder meer de echo bevat van alles wat, durf ik het te zeggen, de jaren zestig tot zo'n mooie tijd maakten, de stripmatige tegendraadsheid van het gevoel voor humor, en de muziek natuurlijk - maar ook, en meer to the point nu, omdat het lachen zo'n belangrijke rol speelt in Thomas zijn verbluffend mooie en sterke nieuwe roman *Verdwenen Tijd*.

Al op bladzijde 10 is er sprake van de lach van een ijscoman, die 'gulzig de hemel in klimt'. Die lach, niet de ijscoman. 'Wat er dan te lachen viel' is op bladzijde 23 de titel van het derde hoofdstuk. En al op bladzijde 26 voelt de hoofdpersoon, Robert van Noorden, een kunsthistoricus die voortdurend gevraagd wordt om op televisie zijn mening te geven over van alles en nog wat, iemand die alles uit kan leggen behalve wat er met hemzelf aan de hand is, waarin deze Robert 'ineens de slappe lach voelt opkomen, terwijl er tegelijk een wilde irritatie in hem brandde.'

We zijn gewaarschuwd: woede behoort in dit universum tot de hoofdbestanddelen van de lach, woede en verdriet, en wel in gelijke mate. 'Weg met alles!' zegt die lach, en tegelijk: 'Waar is alles toch gebleven?'

Sterker nog, op bladzijde 38 slaat de kleine Robert - die in *Verdwenen Tijd* zelden of nooit van de zijde van de volwassen versie wijkt - de schrik om het hart, wanneer hij zijn moeder hoort zeggen dat ze zich 'doodlacht' om iets. Aha. De dood als blinde passagier van de lach, als een graat die tijdens het lachen in je keel blijft steken, of je op zijn minst met een mond vol tanden laat staan.

'Waarom lach je?,' vraagt Nicole Springer, die Robert op blz. 135 komt interviewen.

'Weer zo'n vraag,' zegt of denkt Robert - in *Verdwenen Tijd* is daar nauwelijks onderscheid tussen, de lezer zit gevangen tussen zijn oren als tussen twee vuren - en hij vervolgt: 'In de meeste gevallen is het niet uit te leggen waarom je lacht wanneer je in je eentje lacht.' Ik moest daarbij direct denken aan een van Thomas' favoriete passages uit het werk van Franz Kafka. Een man vraagt in een vreemde stad een agent de weg. De agent glimlacht en zegt: 'Van mij wilt u de weg weten?' En dan voel je al iets heel ergs dreigen. Iets wat 'dreigend door je heenbijt zelfs', zoals ergens in *Verdwenen Tijd* staat. 'Ja', zegt de man, 'omdat ik hem niet zelf vinden kan.' 'Geef het op, geef het op,' zegt de agent dan, en keert zich, zo staat het er, 'met een grote zwaai om, zoals mensen die met hun lachen alleen willen zijn.' Een passage die in al zijn huiveringwekkendheid, denk ik, essentieel is voor een goed begrip van waar het in de kern van het schrijverschap van Verbogt over gaat. Een kern waar hij volgens mij nooit eerder zo dicht bij in de buurt is gekomen als in deze roman, en met zulke zuivere en eenvoudige middelen. Een roman die je, over Kafka gesproken, heel goed kunt lezen als een geraffineerde psychologische variatie op het thema van diens boek *Het Proces*. Precies: schuld, *that old killer of souls*.

Robert van Noorden wordt elke dag wakker met het loodzware gevoel iets verschrikkelijk verkeerd te hebben gedaan, zonder te weten wat, en gaat te rade bij een psychotherapeute, Danielle geheten, om er achter te komen waar dit onbestemde gevoel van schuld en schaamte dat zijn leven beheerst vandaan komt. Een schuldgevoel dat hij zelf verbindt met een

overontwikkeld verantwoordelijkheidsgevoel, met een plaatsvervangende schaamte voor alles wat er niet deugt aan de wereld, maar vooral met zijn woede en verdriet over het feit dat de mens alles om zich heen zo breekbaar heeft gemaakt, vergankelijk, ten prooi aan vergetelheid. Een vergetelheid die ook nog eens geen troost biedt, vergeet het maar. 'Er ademt schurend een leegte in me waarvan ik in paniek raak,' zegt Robert. Van die dingen.

Genoemde Danielle is een van de drie vrouwen- Gratiën, muzen, schikgodinnen, roept u maar - die in dit boek over het lot van zijn ziel gaan. Vier, wanneer we zijn moeder meerekenen. Daar is Vera, een buurmeisje waarmee hij in het verleden een sterke band had, en die, zoals hij het noemt, iets vertegenwoordigt 'wat hij nooit kwijt wil.' 'Ik ben in wie jij bent', zoals hij tegen haar had willen zeggen, als hij er de woorden voor had gehad. En ik citeer verder: 'We kwamen in de buurt van een raadsel dat er altijd is, ergens in je, dat een beweging veroorzaakt waarvan je de richting niet weet, maar van waaruit je kijkt naar alles om je heen, van waaruit je alles meemaakt, zoals je het meemaakt. Het heeft met liefde te maken, met zuiverheid, met geheime overgave.' Je hoeft geen Jung te heten om in Vera Robert's *anima* te herkennen, de vrouwelijke afspiegeling van zijn eigen ziel. Des te erger dus als zij zich op een gegeven moment van hem af blijkt te hebben gekeerd, omdat hij op een cruciaal moment zou hebben verlooochend wat ze samen hadden. En nu we toch Jungiaans doende zijn: in het grote gesprek dat Robert gedurende dit boek via deze vrouwen met zichzelf voert, is Danielle, haar beroep zegt het al, de zogeheten psychopompos, de gids die hem door de donkere nacht van de ziel heen moet zien te leiden, naar het licht van een nieuw hervonden lichtheid, zeg maar, en dan blijft er nog maar één rol te vervullen, en dat is die van de 'schaduw', die bij Jung staat voor onze duistere kanten, onze anti-ik, en die rol wordt in *Verdwenen Tijd* vertolkt door Louise Konings, een vrouw die Robert niet alleen letterlijk overal lijkt te schaduwen, maar die ook de sleutel bezit van de kamer waarin zich de verschrikkelijke waarheid bevindt die aan zijn malaise ten grondslag ligt. Een waarheid die - en dat vind ik, eerlijk gezegd, een briljante constructie, waar ik de hoed diep

voor afneem – voor hemzelf ontoegankelijk is geworden, omdat de herinnering eraan is afgedekt, hermetisch verzegeld, zou Mulisch. zeggen, door een andere herinnering die zeker zo traumatisch genoemd mag worden. Een herinnering, die laatste, van het soort ‘waar was u toen dit en dat plaatsvond’ – met dit verschil dat Robert juist niet meer weet waar hij toen was. Een gebeurtenis die echter wel in één klap een eind leek te hebben gemaakt aan alle hoopvolle verwachtingen die hij, Robert – hij en everybody else, maar hij als geen ander lijkt het wel – in zijn jeugd zo innig had gekoesterd. Fini. De toekomst, de hele belofte van ‘later’, af door een valluik, voorbij.

Een trauma, of, zoals de schrijver het zo treffend benoemt, een ‘permanente gebeurtenis’, die als brandend zuur in zijn ziel naar boven komt wanneer hij zich door toedoen van Louise Konings de toedracht van zijn eigen misdaad realiseert. Een misdaad waarvan hij nota bene zelf nooit heeft geweten dat hij hem had begaan. Dat zeg ik nog eens. Een misdaad waarvan hij zelf nooit heeft geweten dat hij hem had begaan, maar die desondanks zulke diepe sporen in hem heeft nagelaten, dat hij zich als volwassene eeuwig schuldig voelt.

‘In the Bible Cain slew Abel,’ zingt Springsteen in ‘Adam Raised A Cain’, ‘And East of Eden, mama, he was cast, you’re born into this life paying, for the sins of somebody else’s past.’ De erfzonde, jawel, maar dan, en dat is, met dank aan de selectiviteit van het geheugen, de geweldige twist in *Verdwenen Tijd*: voltrokken binnen één enkel mensenleven, overgeërfd van het kind dat Robert van Noorden was op de man die hij is geworden. Geen wonder dat deze roman – had ik dat al gezegd? – vooral ook een boek is over de dood van de vader. Verdwenen, maar niet vergeten.

Nooit vergeten, want vereeuwigd in de onvoltooid tegenwoordige tijd, waarin *al* Thomas zijn boeken zijn gesteld – als daad van verzet precies tegen dit grote verdwijnen.